

завдань профільної школи є диференційований підхід до організації, в першу чергу, змісту предметів старшої школи за рівнями засвоєння навчального матеріалу. А вже реалізація цієї навчальної стратегічної цілі має базуватися на певних підходах: 1) застосування технологічного підходу для діагностичної постановки цілей, проектування і втілення в практику траєкторій навчання, організації навчального процесу із застосуванням різних моделей навчання на різних рівнях засвоєння знань; 2) побудови навчально-виховного процесу на основі особистісно діяльнісного підходу, що характеризується ціннісним ставленням, позитивними мотивами учнів у діяльності, включенням особистого досвіду школяра в процес навчання і виховання; 3) застосування системного підходу, який орієнтує на визначення навчання як цілеспрямовану творчу діяльність його суб'єктів, вимагає розгляду системоутворюючих зв'язків мети, завдань, змісту, форм і методів навчання; 4) дидактичного проектування навчального процесу із врахуванням ступеня розвитку тих компонентів пізнавальних здібностей (просторова уява, образне мислення, гнучкість мислення тощо), які є специфічними для певного профілю; 5) організація освітнього розвивального середовища (сукупність умов, пов'язаних з матеріально-технічним і програмно-методичним забезпеченням навчально-виховного процесу, створенням умов творчої комфортної взаємодії школярів між собою, з учителями, батьками; використання різних методів і засобів активізації діяльності, яка забезпечує творчий розвиток особистості та ін.) [2]

Формування в учнів основних понять з навчального предмета у відповідності до теорії навчальної діяльності відбувається як рух по спіралі від центру до периферії, де в центрі знаходиться абстрактно-загальне уявлення про певне поняття, а на периферії це загальне уявлення конкретизується, збагачуючись частковими і тим самим перетворюється в справжнє науково-теоретичне поняття. Таке структурування навчального матеріалу принципово відрізняється від традиційно застосовуваного лінійного способу, коли навчання йде від розглядання часткових фактів і виши до їх наступного узагальнення на завершальному ступені навчання. Аналіз проблем профільного навчання, умов успішної та ефективної організації вивчення біології в старшій школі, вимог нормативних документів, які регламентують профільне навчання, реального стану справ у вивченні біології та власний досвід привели до думки про створення моделі навчання із застосуванням концепції спіралеподібної організації змісту навчального предмету.

Література

1. Васильєва Р. Навчальний план у багатопрофільному ліцеї / Директор школи. - 2003. - № 10. - С. 9.
2. Василюк А., Жук О. Основна школа в системі європейської середньої освіти // Директор школи. Україна. - 2002. - № 1. - С. 50-58.
3. Войтенко Т., Соколова М., Уланов В. Разноуровневое обучение: положительные результаты и негативные последствия // Директор школи. Україна. - 2001. - № 2. - С. 15-23.

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ САМООЦІНКИ ТА САМОКОНТРОЛЮ У ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ

Мордань О.І.

Глухівський державний педагогічний університет імені Олександра Довженка

Орієнтація України на входження в європейські інституції обумовлює потребу реформування вітчизняної системи освіти і приведення її у відповідність

зі світовим стандартом. На часі актуальною залишається проблема розвитку навичок самоосвіти учнів у процесі вивчення біології. У проєкті Концепції біологічної освіти у 12-річній школі вказується, що курс «Біологія» покликаний забезпечити формування прагнення до самоосвіти, самопізнання, самовдосконалення, самооцінки, самореалізації у різних видах творчої діяльності [2, с. 22].

В умовах сьогодення проблема формування навичок самоосвіти інтенсивно досліджується учителями-біологами та методистами за такими напрямками: самоаналіз у екологічному вихованні старшокласників (О. Колонкова) [1], самоосвітня компетентність учнів у навчанні біології (І. Маслікова) [3], творча самореалізація учнів (Т. Савустьяненко) [4].

Але недостатньо дослідженою лишається проблема формування вмінь самооцінки та самоконтролю у школярів під час вивчення біології.

Мета статті: виявити рівень сформованості вмінь самоконтролю та самооцінки в учнів під час вивчення біології; класифікувати методи самооцінки та самоконтролю за рівнем складності, що дозволить систематично та ефективно формувати зазначені вміння у школярів.

Самоконтроль розглядається вченими як одна з психологічних характеристик особистості, котра пов'язана з виявленням її активності. Це компонент самосвідомості, складова частина всіх видів навчальної і трудової діяльності. Для того щоб здобути позитивні результати, людина має керувати своєю діяльністю: контролювати, оцінювати та коректувати її з урахуванням конкретних умов. Низький рівень самоконтролю особистості призводить до серйозних помилок, прораханків, що заважає досягненню поставленої мети. У процесі самоконтролю своїх досягнень в учнів спостерігається поглиблення знань, перехід їх на вищий рівень, формуються вміння керувати своїми знаннями, розвиваються цілеспрямованість та наполегливість. Застосування в навчальному процесі методів самоконтролю та самооцінки сприяє більш свідомому засвоєнню школярами матеріалу, розвитку в них відповідального ставлення до уроків. Нами досліджено, що ефективність самостійної роботи учнів під час виконання навчальних завдань залежить не тільки від ступеня оволодіння ними вміннями виконання роботи, а й від сформованості умінь проводити самоконтроль.

Важливе значення у формуванні в учнів навичок самооцінки та самоконтролю відіграє оцінка вчителя, його вказівки на досягнення та помилки в роботі. Тому вчитель має в своїй оцінці враховувати всі сторони навчальної діяльності учнів та їх ставлення до роботи.

У процесі дослідження рівня сформованості в учнів 7 – 8 класів вмінь самооцінки та самоконтролю ми виявили, що школярі недостатньо вміють керувати своєю діяльністю, не аналізують свої досягнення та не здійснюють самооцінку. Учні не можуть знайти помилки в своїх письмових роботах, інколи не погоджуються з оцінкою вчителя, але не доводять чому. Більшість учнів зовсім не розуміють для чого потрібно аналізувати та оцінювати свою роботу, якщо це може зробити вчитель. Методи самоконтролю та самооцінки дуже рідко використовуються на уроках біології, вчителі зупиняються на фронтальному обговоренні допущених у роботах помилок. Оцінювання учнями своїх відповідей виявляється, в більшості випадків, значно завищеним. Все це свідчить про низький рівень сформованості в учнів навичок самооцінки та самоконтролю.

Проаналізувавши різноманітні методи, які може використати вчитель для формування в учнів вмінь самостійно контролювати та оцінювати свої досягнення, ми класифікували їх за ступенем складності: від найпростішого фронтального контролю до взаємоперевірки та індивідуального контролю.

Отже, до методів 1-го ступеня складності ми віднесли фронтальну перевірку роботи, яка застосовується з молодших класів і передбачає колективне обговорення роботи, аналіз допущених помилок, розробку шляхів їх усунення.

Методи 2-го ступеня – це самоконтроль за зразком, зокрема, учням пропонується заповнити таблицю чи написати самостійну роботу, після цього за

зразком провести самоконтроль і самооцінку.

3-й ступінь – це методи взаємоперевірки: контроль та рецензування (висловлення зауважень) учнями робіт своїх товаришів, їх усних відповідей, повідомлень.

4-й ступінь – це методи індивідуального контролю, які використовують вже в старшій школі: самоперевірка засвоєння матеріалу, під час якої після написання роботи, заповнення таблиці, виконання лабораторної чи практичної робіт учні роблять висновки про рівень сформованості в них певних знань та вмінь і виставляють собі оцінку, яка співставляється на наступному уроці з оцінкою вчителя.

На нашу думку, систематичне використання методів самоконтролю та самооцінки на уроках біології сприятиме розвитку в учнів інтересу до предмету, відповідального ставлення до виконання завдань та формуванню вмінь здійснювати науково-дослідницьку діяльність.

Література

1. Колонкова О. Самоаналіз у екологічному вихованні старшокласників // Біологія і хімія в школі. - 2005. - № 1. - С. 42 - 45.
2. Концепція біологічної освіти у 12 – річній школі // Книга вчителя біології, природознавства, основ здоров'я: довідково-методичне видання / Упоряд. О.В. Єресько, С.П. Яценко. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – С. 21 – 28.
3. Маслікова І. Моніторинг самоосвітньої компетентності учнів у навчанні біології // Біологія і хімія в школі. - 2004. - № 3. – С. 40 - 43.
4. Савустьяненко Т. Управління творчою самореалізацією учнів // Біологія і хімія в школі. - 2005. - № 3. – С. 47 – 49.

ТЕХНОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ ШКОЛЯРІВ

Яланська С.П., Боловацька Ю.І.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Національна доктрина розвитку освіти в Україні передбачає підготовку активних людей, здатних розв'язувати різноманітні проблеми, діяти в нестандартних ситуаціях, творчо мислити і самостійно приймати рішення. Наголошується, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку та самореалізації кожної особистості.

Основи забезпечення психолого-педагогічних умов та активізації навчання розкрито у положеннях: провідних вітчизняних та зарубіжних концепцій творчого розвитку особистості (Л.С. Виготський, О.К. Дусавицький, Д. Дьюї, О.С. Костюк, О.М. Леонтьєв, Ж. Піаже, О.Я. Савченко, З. Фрейд); педагогічних технологій та підходів до технологічної компетентності вчителя (З.А. Абасов, Т.І. Валковська, Л.В. Зевіна, Н.Н. Манько, А.С. Нісімчук, І.М. Осмоловська, В.Ф. Паламарчук, Г.А. Русских, І.О. Смолюк, В.В. Фірсов); ідей про механізми творчості (М. Вертгеймер, А. Маслоу, Т.І. Суцєнко, В.А. Роменець, Г. Уеллес); підходів до розвивального потенціалу природничонаукової освіти (С.В. Васильєв, А.С. Волкова, Н.Ф. Винокурова, Е.В. Гірусов, С.Д. Дерябо, В.Р. Ільченко, Т.В. Кучер, В.А. Ясвін).

Підбір адекватних дидактичних засобів – інструментальної опори навчально-пізнавальної діяльності учнів сучасного навчального закладу може здійснювати лише науково-методично озброєний педагог. Принцип технологізації в світовому освітньому просторі набуває все більшого авторитету, що пояснюється, зокрема, такими ознаками навчальної технології, як відтворюва-